Geçiş Ekonomilerinde Girişimciliğin Ekonomik Büyüme Üzerine Etkileri

Effects of Entrepreneurship on Economic Growth in Transition Economies

Assoc. Prof. Dr. Mine Gerni (Marmara University, Turkey)

Prof. Dr. Murat Nişancı (Erzincan University, Turkey)

Asst. Prof. Dr. Ahmet Alkan Çelik (Beykent University, Turkey)

Ph.D. Candidate Ziya Çağlar Yurttançıkılmaz (Atatürk University, Turkey)

Abstract

The emphasis on entrepreneurship with the importance for economic growth and development is increasing day by day. This situation is particularly feeding the level of development, but also providing to have high level of economic, social, technological and cultural infrastructure in developed countries. In other words, this is particularly the level of sophistication feeding, but also in developed countries, economic, technological, social and cultural infrastructures are also leading to a high level of entrepreneurship. In other words, more entrepreneurial individuals grow in the country which has economic and social conditions in relevant level and this increase the importance of determination on the performance of economic growth. In this study, until the 1990s, private enterprise was almost zero in 1991 to the former socialist countries with the transition process relations of production and consumption was abandoned from planned economy conditions to in the conditions of market economy. In this aspect, the factors affecting economic growth, entrepreneurship and employment variables are the level of savings. After econometric analysis, all independent variables are found significant and the impacts of those variables on economic growth are examined positive. This showed that entrepreneurship took a place as an important factor on growth performance of countries in development such as labour and capital.

1 Giriş

Küreselleşen bir dünyada işletmelerin yaşamlarını sürdürebilmeleri, hızla değişen teknolojiye ve rekabet koşullarına uyum gösterebilmelerine bağlıdır. Dolayısıyla bu değişime ayak uyduramayanların yaşamlarını sürdürebilme şansı bulunmamaktadır. İşletmenin söz konusu değişime ayak uydurabilmesi ise yönetici ve işletme sahibi konumunda bulunan girişimci ile ilgilidir. İşletmenin başında bulunana girişimcinin başarıya ulaşmak için mücadeleci olması, riskli durumlarla karşı karşıya kaldığında riski-getiri oranını iyi tahlil etmesi ve piyasalardaki belirsizlik durumlarında işletmeyi en iyi şekilde yönlendirmesi büyük önem arz eder. Diğer taraftan Schumpeteryen bakış açısıyla girişimcinin yeni ürünler oluşturma, yeni teknolojiler kullanma ve yeni pazarlara girme konusunda istekli ve yetenekli olmasının yanı sıra kendine güvenmesi onda bulunması gereken temel özelliklerdendir.

Girişimcilik ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkide girişimcilik istihdam ve refah artışı oluşturarak ekonomik gelişmeyi hızlandırmaktadır. Burada girişimcilik ekonomide yeniliklerin artması olanak sağlayarak ekonomik büyümeyi, verimliliği ve iş olanaklarını artırmaktadır. Bu çerçevede Romer (1986) ve Lucas (1988) bilginin yayılmasının önemine içsel büyüme modellerinde özellikle vurgu yaparlarken; yayılma etkilerini sağlayan unsur olarak girişimciyi görürler. Audretsch ve Thurik (2004) ile Carree ve Thurik (2005) ise girişimciliğin ekonomik büyümeyi bilgi yayılımı, artan rekabet ve çeşitliliğin artması yoluyla etkilediğini belirtmişlerdir. Girişimciliğin çeşitli ve gelişmiş kanallar aracılığı ile firmalar arası bilgi yayılmasına artırdığı ve bunun da ekonomik büyümeyi olumlu etkilediği belirtilmiştir. Bir kişi veya ekonomik birim tarafından sahip olunan bilginin ticarileştirilerek ekonomik büyümeyi desteklemesi ise ancak girişimci vasıtasıyla olmaktadır. Yeni firmaların kurulması ve girişimciliğin desteklenmesi dışsallıklar oluşturarak bilginin gelişimine katkı sağlar. Ayrıca bilgi dışsallığının da yerel monopoller yerine daha rekabetçi bir çevre oluşturduğu gözlenmiştir. Glaeser vd. (1992) ile Feldman ve Audretsch (1999) da yerel rekabetin yenilikçi çalışmaları ve ekonomik büyümeyi teşvik ettiğine vurgu yapmıştır (Henderson, 2006: 2-6).

Ekonomik gelişmişlik düzeyinin hem sonucu hem de nedeni olan girişimcilik unsuru her şeyin devlet eliyle yürütüldüğü planlı ekonomilerde adeta törpülenmiş vaziyettedir. Çalışmada yaklaşık 3 çeyrek asır sosyalist planlamacılık ile yönetilen ve dolayısıyla girişim unsurunun doğal olarak güdük-bodur bırakıldığı eski demir perde ülkelerinde 1990'ların başında ortaya çıkan geçiş sürecinin atlatılabilirliğinde girişim faktörü en önemli unsur haline gelmiştir. Bu çerçevede eski doğu bloğu ülkelerinde girişim unsurunun yeteri düzeyde oluşup oluşmadığı ve oluştuysa bunun ekonomik büyüme üzerine etkiler yaratıp yaratmadığı araştırmaya değer kabul edilebilir.

2 Girişimcilik ve Ekonomik Büyüme İlişkileri

Girişimciliğin tanımı ilk kez 18. yüzyılın başlarında Fransa’da Richard Cantillon tarafından yapılmıştır. Bu tanıma göre girişimci, henüz belirginleşmemiş bir bedelle satmak üzere üretim girdilerini ve hizmetlerini satın alan ve bunlardan hareketle katma değer yaratarak üretimde bulunan kişidir. Satış fiyatının belirsizliği de girişimcilerin risk üstlenme özelliğini vurgulamaktadır. Jean Baptiste Say ise girişimciliği ve girişimcide olması gereken özellikleri geliştirerek onun temel özelliği olan risk üstlenmenin yanı sıra üretim girdilerini örgütlenme ve yönetme niteliğine vurgu yapmıştır. Cantillon ve Say’a ilaveten girişimcinin yenilikçi ve dinamik olma özelliği ise Joseph A. Schumpeter tarafından ele alınmıştır. Schumpeter’in çalışmalarında girişimcilik, yenilik yaratma ve teknolojik buluşlar ile açıklanmaya çalışılmış ve yeni ürünler, yeni süreçler ve yeni pazarlar yaratmak için yeni kaynakların oluşturulması gibi konulara ağırlık vermiştir. Schumpeter’in bakış açısında girişimci, toplumda değişimi yaratacak kişi ve kurumlar olarak tanımlanmaktadır (Odabaşı, 2005: 4). Diğer taraftan Wenckers ve Thurik (1999), girişimciyi ekonomideki yeni fırsatların farkına varabilen ve piyasaya yeni fikirler sunan kişiler olarak ele alır iken, Lundström ve Stevenson ise (2005) girişimciyi kendi işlerini yönetmenin, kurmanın ve geliştirmenin farklı safhalarında olan birey olarak tanımlamaktadır. Bu çerçevede girişimcileri de “potansiyel girişimci”, “kendi nam ve hesabına yalnız çalışan girişimci”, “mikro girişimci”, “yaşam-tarzı girişimciliği”, “teknoloji odaklı girişimci”, “yüksek büyüme hızlı girişimci” ve “yenilikçi girişimciler” olarak sınıflandırmaktadırlar (Aslan, 2009: 16-17).

Gelişen şartlara bağlı olarak girişimcilik algısı ve buna bağlı tanımlamaları evrim süreci geçirirken; aynı zamanda tam bir konsensüs ile iktisadi gelişme-büyümenin temelinde girişimciliğin olduğu genel kabul görmektedir. Çünkü artan rekabet ortamında farklılıklar yaratabilmek ancak girişimcilik düzeyine bağlıdır. Bu nedenle girişimde bulunma ve yenilik oluşturma (yeni ürün veya teknoloji geliştirme) ekonomik dinamizmin temellerini oluşturmaktadır. Oluşturulan yenilikler ekonomik büyümeyi ve verimliliği artırarak istihdam üzerinde de olumlu etkiler meydana getirmektedir. Girişimciliğin önemi, özellikle sanayi toplumundan bilgi toplumuna geçiş ile birlikte oldukça fazla artmıştır. Dünya ekonomisinin %65’ini temsil eden G-7 ülkelerinde (Kanada, Fransa, Almanya, İtalya, Japonya, İngiltere ve Amerika) girişimcilik düzeyi ve yıllık ekonomik büyüme arasında güçlü bir ilişki olduğu yapılan araştırma sonuçlarında somut bir şekilde ortaya konulmuştur (Salvatore, 2005: 63). Bu olguya küresel açıdan bakıldığında, girişimciler tarafından gerçekleştirilen yenilik faaliyetleri ve artan rekabetin bir ülkenin ekonomik büyümesi açısından son derece önem teşkil ettiği bilinmektedir (Keleş vd., 2012: 108; Wenckers ve Thurik, 1999: 42).

Girişimciliğin ekonomideki yeri konusunda ise 1970’lerden itibaren bir değişim meydana gelmiştir. Algıdaki değişime paralel olarak 1970’li yıllardan sonra kendi işine sahip olanların oranlarında bir yükseliş trendi ortaya çıkmıştır (Acs ve Audretsch, 1993; OECD, 1998). Bu değişim başlayana kadar firma ölçeğinin büyüklüğü gerek diğer firmalarla rekabet edebilme açısından, gerekse küresel çapta faaliyet gösterme avantajı nedeniyle önemli bir konuma sahipti. Ancak, 1970’lerden sonra büyük işletmeler, yürüttükleri faaliyetleri büyük çapta ve kendilerinin üretimleri ile sınırlı tutma durumundan vazgeçerek, tedarikçi firmalar ile çalışmaya başlamışlardır. Ortaya çıkan bu durumun yansımaları ise hem çok sayıda küçük girişimcinin kendi firmalarıyla piyasaya girerek gelişmesine hem de büyük firmalara maliyetlerini düşürmesine olanak sağlamıştır. Oluşan yeni düzende büyük firmalar üretilen ürünün ana üreticisi olmakla birlikte, küçük ve orta boy işletmelerden mal ve hizmet tedarik ederek üretimde uzmanlaşmaya gitmişler ve kendi üretim süreçlerinde önemli bir yer tutmayan, ancak üretilmesi gerekli malların üretimini küçük işletmelere vererek kaynak israfını önleme imkanına sahip oldular. Bu çerçevede Carlsson, Amerika’nın en büyük firmalarının küçülmeye başladığını ve 1970’li yıllarda %20 olan istihdam oranlarının 1996’da %8.5’e düştüğünü vurgulamaktadır. Günümüzde yapılan araştırmalara göre, küçük firmalar büyük firmalara nispetle daha girişimci konumundadırlar (Parker, 2006). Küçük firma olmanın en önemli avantajı ise tüm sektörlerde piyasaya daha fazla ve esnek biçimde giriş-çıkış yapabilmeleri ve daha hızlı büyüme eğilimi gösterebilmeleridir. Dolayısıyla küçük firmaların esnek bir yapıya sahip olmaları ve böylece değişen ekonomik ortama hızlı bir şekilde uyum sağlayabilmeleri, küçük firmaları daha kârlı hale getirmekte ve böylece küçük firmaların kurulmasıyla gerçekleşen girişimcilik değer kazanmaktadır (Aslan, 2009: 20).

Girişimciliğin giderek mikro perspektif kazanması ve esnek yapıya bürünmesinin ülkelerin veya bölgelerin ekonomileri üzerinde büyük etkisi bulunmaktadır. Ekonomik büyüme ve endüstrideki yapısal değişim arasındaki ilişkinin varlığı, Schumpeter’e kadar gitmektedir ve geleneksel Schumpeter’den görüş açısından bakıldığında ekonomik büyüme düzeyi, endüstrinin kit kaynaklarını en etkili biçimde kullanmasıyla meydana gelmektedir (Carre ve Thurik, 2003: 437-471). Dolayısıyla endüstri yapısındaki değişiklikler aynı zamanda ekonomik büyüme oranlarına etki etmektedir. Endüstri yapısının belirleyicileri ise, teknolojik değişiklikler, küreselleşme, deregülasyon, emek piyasasındaki artışlar ve talepteki çeşitlilikler gibi unsurlardan oluşturmaktadır. Diğer bir ifadeyle endüstri yapısındaki değişikliği sağlayan en önemli unsur küçük firmalardır. Küçük firmaların sayısı arttıkça (yani girişimcilik arttıkça), endüstrinin yapısında da gelişme söz konusu olmaktadır (Aslan, 2009: 21).

Diğer taraftan girişimci ve girişimcilik de içinde bulunduğu çevreden büyük ölçüde etkilenmektedir. Literatürde girişimciliğin altyapısı beş temel kategoride incelenir. Bunlar; (i) insan kaynağı, (ii) finansman, (iii) yasal düzenlemeler, (iv) sosyal, kültürel ve politik altyapı ve (v) girişimciliği teşvik ve desteklerdir. Bu

çerçevede GEM (2001) raporu insan kaynağının önemi konusunda şu değerlendirmeleri yapmaktadır. 29 ülkede yapılan çalışmalarda 25-34 yaş arası grup girişimciliğin en yüksek olduğu yaş aralığıdır. Toplumun demografik yapısı, istihdam yapısı ve eğitim düzeyi girişimcilik performansı üzerinde etkilidir. Eğitim düzeyinin artması sadece girişimciliği altyapısını desteklemekle kalmaz, aynı zamanda girişimcilerin bilgi ve becerilerini artırarak yeni iş ortaklıkların kurulmasına yardımcı olur (TÜSİAD, 2002). Ayrıca GEM (2001) raporu finansal destek ile girişimcilik düzeyi arasında doğrusal bir ilişki olduğunu göstermektedir. Girişimciler ihtiyaç duydukları finansal desteği ailelerinden, bankalardan, hükümetten veya finansal piyasalardan karşılamaktadırlar. Geleneksel finans kaynaklarının dışında risk sermayesi firmaları, özellikle ABD'deki girişimciler için oldukça büyük miktarlarda finansal kaynak sağlamaktadırlar. Çok sayıda çalışmada ABD'deki hızlı teknoloji ve girişimcilik alanındaki gelişmede risk sermayedarlarının önemini vurgulamaktadır (Çetindamar, 2002).

Girişimcilerin ilgilendikleri yasal konuların başında ise mülkiyet ve tescil, şirket hukuku, vergi ve çalışma hayatını düzenleyen konular gelmektedir. Girişimciler teknolojik devrim oluşturan ve büyük emek ve maddi çaba gerektiren icatlarının veya fikirlerinin mülkiyet haklarını tecil ettirerek koruma sağlamak isterler. Aksi halde kendileri ile rekabet eden rakipleri bu buluşları ve fikri hakları kopyalayarak haksız kazanç sağlayarak kendilerine üstün gelebilirler. GEM (2008) raporu girişimcilik sürecini, girişimcileri farklı kategorilere ayırarak oluşturmaktadır. Bu ayrıma göre girişimcilik süreci; (i) potansiyel girişimciler; yani bir iş kurma niyeti olan ve bunu gerçekleştirebilmek için gerekli bilgi ve yeteneklere sahip olan kişiler; (ii) başlangıç aşamasındaki girişimciler; yani bir işi kurabilmek için gerekli hazırlıkları yapan kişiler; (iii) yeni bir iş sahibi olanlar; yani en çok 3.5 yaşına kadar yeni bir iş yerine sahip olanlar ve (iv) 3.5 yıldan fazla bir süreden beri var olan bir iş yerinin sahibi olan kişilerin oluşturduğu birbirini takip eden dört ana gruba ayrılmaktadır. Girişimcilik düzeyi ise statik ve dinamik olmak üzere çeşitli göstergelere bakılarak ölçülebilmektedir. OECD, GEM ve IMD World Competitiveness Yearbook girişimciliğin tespiti ve ülkelere ait seriler oluşturulmasında önemli çalışmaları olan kuruluşlardır. Bunların yanı sıra serbest çalışma (self-employment) ya da iş sahipliği (business ownership) oranları (EIM/ENSR, 1997) girişimcilik düzeyini gösteren önemli statik göstergelerdendir. Dolayısıyla ülkedeki küçük ve orta ölçekli işletmelerin (KOBİ) sayısı girişimcilik düzeyini yansıtmaktadır. Bir dinamik gösterge ise kurulma aşamasındaki girişimcilik faaliyetleri (nascent entrepreneurship) ve yeni iş yeri kurmuşlar arasındaki faaliyetlerdir (start-up activity). Ayrıca dinamik gösterge olarak ekonomide meydana gelen firma giriş ve çıkışlar oranlarının toplamı da dinamik bir gösterge olarak ele alınmaktadır (Wennekers ve Thurik, 1999).

3 Literatür Özeti

Ekonomik büyümenin sağlanmasında fiziksel sermayenin yanı sıra girişimciliğin önemi 1990'lı yıllarda giderek önem kazanmaya başlamıştır. Büyük firmaların üretim süreçlerini ayrıştırması, giderek artan sayıda küçük ve etkili girişimci firmanın oluşmasına yol açmıştır. OECD (2001) raporlarına göre 1980'lerde ABD, Japonya'ya göre daha fazla girişimcilik oranları sergilemektedir. 1990'lara gelindiğinde ise ABD, Japonya'dan daha yüksek ekonomik performans göstermektedir. Ancak, ABD 1980'lerde bu performansı gösterememektedir. Bu durum artan girişimcilik düzeyinin gecikmeli bir şekilde de olsa ekonomik büyüme performansını olumlu olarak etkilediğini göstermektedir (Aslan, 2009: 21).

Nickell (1996) ile Nickell vd. (1997) piyasa etkinliğinin bir ölçüsü olarak piyasadaki rakip firma sayısını almışlardır. Buna göre piyasadaki rakip firma sayısının artması yeni bir ürün oluşturma ve piyasaya yeni firmaların girmesini sağlayarak girişimciliği ölçmede etkilidir. 600 İngiliz imalat sanayi firmasından sağlanan 1972-1986 ve 1982-1994 dönemlerini kapsayan verilerle yapılan çalışmada rekabetin artmasının toplam faktör verimliliğini olumlu bir şekilde etkilediği belirtilmiştir. Carree ve Thurik (1998) küçük firmaların piyasa payındaki değişimin endüstri toplam çıktısı üzerindeki payını nasıl değiştirdiğini araştırmışlardır. 13 Avrupa ülkesindeki 14 imalat sanayi endüstrisi için yapmış oldukları çalışma sonuçlarına göre küçük firmaların payının yüksek olduğu endüstrilerde çıktı artışı daha yüksek düzeyli gerçekleşmiştir. Ağca vd. (2008) yaptıkları çalışmada IMD 2003-2006 dönemi verilerini kullanarak 51 ülke için analiz etmişlerdir. Elde edilen sonuçlara göre ülkelerin girişimcilik performansları ile ulusal ekonomi arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Holtz-Eakin ve Kao (2003) girişimciliğin ekonomik büyüme üzerindeki etkisini analiz etmişlerdir. Büyüme ölçüsü olarak verimlilikteki değişimi aldıkları çalışmalarında firma kuruluş ve kapanış oranlarındaki değişimlerin pozitif olması durumunda verimliliğin de pozitif olarak etkilendiğini belirtmişlerdir. ABD için girişimciliğin verimlilik artışı üzerinde pozitif bir etkisi olduğu vurgulanmıştır. Acs ve Armington (2006) girişimciliğin ABD'nin ekonomik büyümesi üzerindeki etkisini 1990'lar için incelemişlerdir. Elde edilen sonuçlara göre yüksek girişimcilik aktivitelerinin bulunduğu bölgelerde yüksek ekonomik büyüme oranlarının yakalandığı gözlenmiştir. Audretsch (2007) ise bilginin yayılımı, taşmalar ve ticarileşmesi için girişimciliğin olmazsa olmaz bir olgu olduğunu belirtmiştir. Girişimciliğin bilgi sermayesi ile ekonomik büyüme arasında bir bağlantı noktası olduğunu vurgulayarak ekonomik büyümenin gerçekleşmesi için girişimcilik sermayesi ile yeni firmaların kuruluş ve büyümelerinin desteklenmesi gerektiğini belirtmiştir. Harhoff ve Stahl (1995) ise Almanya'da 11.000 imalat, inşaat, ticaret, finans ve hizmet firmasının verilerini kullanarak yapmış oldukları çalışmada piyasaya giriş sonrasında büyük firmaların ayakta kalma şanslarının daha yüksek olduğunu, ancak firmaların büyüme oranlarında ise küçük firmaların daha yüksek büyüme oranlarına sahip olduğu sonucuna

ulaşılmıştır. Genel olarak değerlendirildiğinde küçük ve genç işletmelerde büyüme oranlarının daha yüksek olduğu ve özellikle bilgi yoğun endüstrilerdeki küçük ve genç işletmelerde büyüme oranları oldukça yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Küçük ve genç işletmelerin yüksek büyüme performansları ekonominin genel büyüme oranı üzerinde olumlu katkı yapmaktadır.

Acs vd. (2006) 18 ülke için 1981-1998 dönemi verilerini kullanarak girişimcilik ve ekonomik büyüme ilişkisini 2 aşamalı EKK ile araştırmışlardır. Çalışmada girişimcilik göstergesi olarak serbest meslek sahiplerinin oranı kullanılmıştır. Ülkenin bilgi stoku, işgücü, sermaye stoku ve kurumsal faktörlerin de analiz edildiği çalışmada yüksek girişimcilik düzeyine sahip ülkelerin daha iyi ekonomik büyüme performansı gösterdikleri tespit edilmiştir. Camp (2005) ise 1990-2000 dönemi için girişimcilik aktiviteleri ve ABD işgücü piyasalarındaki ekonomik büyümeyi analiz etmiştir. Çalışmada kullanılan girişimcilik endeksi, yeni kurulan firma sayısı ve yeni kurulan firmaların oranlarından oluşmaktadır. Yüksek girişimcilik endeks değerine sahip bölgelerde istihdam, ücret ve verimlilik düzeylerinin de yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Audretsch ve Keilbach (2005) Almanya'nın batı bölgelerinden elde ettiği 1989-1992 dönemi girişimcilik sermayesi (yeni kurulan firma sayısı ile ölçülmüş) ile bölge büyüme oranı verilerini kullanarak yapmış olduğu çalışmada yüksek girişimcilik sermayesine sahip olan bölgelerde çıktı düzeylerinin ve işgücü verimliliğinin de oldukça yüksek olduğu görülmüştür. Çalışmada ayrıca girişimcilik sermayesi ve ekonomik büyüme ilişkisinin şehir bölgelerinde daha yüksek düzeyli olduğu ve buna karşılık kırsal bölgelerde ise değişkenler arası ilişkinin zayıfladığı tespit edilmiştir.

Autio vd. (2005), Cobb-Douglas üretim fonksiyonunu temel alarak ve GEM 2002 veri seti ile yeni firma kurulumu ve teknolojik gelişmenin büyüme üzerindeki etkisini 37 ülke için yatay kesit veri analizi ile araştırmışlardır. Analiz sonuçlarına göre sadece yüksek büyüme potansiyeli olan girişimcilik alanlarının ekonomik büyüme üzerinde anlamlı bir etkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Van Stel vd. (2005) Gem monitorun girişimcilik göstergelerinden olan TEA (Toplam Erken Aşama Girişimcilik Faaliyeti) göstergelerini 36 ülke için kullanarak girişimciliğin GSYİH üzerindeki etkisini analiz etmişlerdir. Elde edilen sonuçlara göre girişimcilik düzeyi ekonomik büyüme üzerinde etkilidir. Ancak, bu etki kişi başına GSYİH'ye bağlıdır. TEA endeksi düşük GSYİH düzeyine sahip ülkelerde ekonomik büyümeyi negatif etkilerken, yüksek kişi başına GSYİH düzeyine sahip ülkelerde ekonomik büyümeyi pozitif etkilemektedir. Salgado-Banda (2007), 22 OECD ülkesinde 1980-1995 dönemi için girişimcilik ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkileri araştırmıştır. Çalışmada bağımlı değişken olarak kişi başına GSYİH, bağımsız değişken olarak ise serbest girişimcilik düzeyi göstergeleri olarak meslek sahipleri (kendi işine sahip olanların oranı) ve patent başvuruları ile başlangıç düzeyi kişi başına GSYİH değeri, ortaokullarda okullaşma oranı, dışa açıklık, kamunun ekonomideki payı ve enflasyon oranı değişkenlerini kullanmıştır. Elde edilen sonuçlara göre patent başvuruları ile ifade edilen verimli girişimcilik ile ekonomik büyüme arasında pozitif yönlü bir ilişki yakalanırken, serbest meslek sahipliği oranı ile gösterilen girişimcilik ve ekonomik büyüme arasında ise negatif yönlü bir ilişki tespit edilmiştir. Özet olarak literatürdeki çalışmalar değerlendirildiğinde, girişimcilik düzeylerinin yüksek olduğu ülke veya bölgelerde ekonomik büyüme oranlarında, verimlilikte ve istihdam oranlarında da yüksek oranlar yakalanmaktadır. Söz konusu durumun istisnası olduğunu gösteren çalışmalar olmakla birlikte girişimciliğin ekonomik büyüme üzerinde anlamlı ve pozitif yönlü bir etkisi olduğu sonucuna ulaşılabilir.

4 Uygulama Sonuçları

Orta Asya, Merkezi-Doğu Avrupa ve Kafkasya geçiş ekonomileri ile Türkiye için girişimcilik ve ekonomik büyüme ilişkilerinin araştırılmasına yönelik olarak yapılan bu çalışma her ülke için uygun veri setine ulaşılan yılları kapsamakta olup, bu da 2008-2011 arası dönemi içermektedir. Çalışmada her ülke için GSYİH'nın büyüme oranı (GDP), toplam tasarrufların GSYİH'ye oranı (SAV), 15 yaş üstü çalışan nüfusun toplam nüfusa oranı (EMP) ve girişimcilik göstergesi olarak 15-64 yaş arası çalışan her 1000 kişi başına düşen yeni açılan şirket sayısı (ENT) değişkenleri kullanılmaktadır. Çalışmada öncelikli olarak tanımlayıcı istatistikler ortaya konularak, daha sonra birim kök analizleri ve nedensellik testi uygulamalarına geçilmiştir. GSYİH'nın büyüme oranı bağımlı değişken olarak kabul edilmiş olup, diğer değişkenler bağımsız değişkenlerdir. Çalışmada kullanılan model şu şekilde oluşturulmuştur;

$$GDP = b_0 + b_1SAV + b_2EMP + b_3ENT$$

Yukarıdaki model bağlamında uygun veri setine sahip 24 ülkeye (Arnavutluk, Azerbaycan, Beyaz Rusya, Bosna-Hersek, Bulgaristan, Hırvatistan, Çek Cumhuriyeti, Estonya, Gürcistan, Macaristan, Kazakistan, Kırgızistan, Letonya, Litvanya, Makedonya, Moldova, Polonya, Romanya, Rusya, Slovakya, Slovenya, Tacikistan, Türkiye ve Ukrayna) ait değişkenlerin tanımlayıcı istatistikleri Tablo 1'de verilmiştir.

Tanımlayıcı istatistikler incelendiğinde tüm değişkenlerde oldukça büyük farklılıklar olduğu görülmektedir. Jarque ve Bera sınaması için hipotezler; H_0 : veriler normal dağılım gösterir, H_1 : veriler normal dağılım göstermez. Herhangi bir serinin normal dağılıp dağılmadığının belirlenmesinde kullanılan Jarque-Bera testi, çarpıklık (Skewness) ve basıklık (Kurtosis) ölçülerine dayanan bir testtir. Sıfır hipotezi beklenen çarpıklığın 0 değerinde ve beklenen basıklık fazlalığının 3 değerinde olacağı sıfır hipotezidir; çünkü bir normal dağılım için bu

değerler gereklidir. Söz konusu duruma göre serilerin normal dağılmadığı görülmektedir. Ayrıca standart hatanın genel olarak yüksek olması da istenmeyen bir durumdur. Standart hata ne kadar küçükse örneklem istatistiği anakütle parametresine o derece yakın, parametre hakkında o kadar duyarlı bir kestirim olacaktır. Standart hata büyüdükçe, bu kestirimin duyarlılığı o derece duyarlı olmaktan çıkacaktır.

Panel veri analizlerinde yatay kesit 24 ülke boyutuna ilaveten 4 yıllık zaman serisi (2008-2011) boyutu söz konusudur. Bu nedenle özellikle zaman boyutunun olduğu verilerde düzmece-sahte regresyon sorunu ortaya çıkabilmektedir. Sahte regresyon sorunu ise yapılan tahminler anlamlı bile olsa, sonuçlarına ihtiyatla bakılmasını gerekli kılmaktadır. Sahte regresyon sorununun önüne geçebilmek amacıyla serilerin durağanlığının-birim kök içerip içermediğinin araştırılmasına gereksinim duyulmaktadır. Bu amaçla Levin-Lin ve Chu (LLC), Fisher ADF ve Fisher PP birinci nesil birim kök testleri olarak adlandırılan tahminciler kullanılarak değişkenlerin birim kök içerip içermediği araştırılmıştır. Çalışmada kullanılan değişkenlere ilişkin birinci nesil birim kök testleri Eviews 6 ekonometri programında hesaplanmış ve bu testlerden elde edilen sonuçları Tablo 2’de verilmiştir.

	GDP	SAV	EMP	ENT
Mean	2.552	20.858	51.483	2.997
Median	3.324	20.162	52.350	2.245
Maximum	21.245	52.374	67.700	11.180
Minimum	-17.954	2.003	33.500	0.270
Std. Dev.	6.072	7.772	7.369	2.519
Skewness	-0.933	1.278	-0.429	1.070
Kurtosis	5.109	6.705	3.162	3.399
Jarque-Bera	31.727	81.052	3.057	18.989
Probability	0.000	0.000	0.216	0.000

Tablo 1: Tanımlayıcı istatistikler

Değişkenler	Levin, Lin & Chu t*	ADF - Fisher Chi- square	PP - Fisher Chi- square
GDP (Sabitli)	-20.80(0.00)	66.69 (0.01)	65.71 (0.01)
SAV (Sabitli)	-10.56(0.00)	16.76 (0.03)	22.13 (0.00)
EMP (Sabitli)	-3.65 (0.00)	41.78 (0.39)	60.67 (0.02)
ENT (Sabitli)	15.12 (0.00)	16.78 (0.03)	24.41 (0.00)

Tablo 2: Birim Kök Testi Sonuçları

Tüm örneklem	Test Değeri (Ki-Kare(1))	df	Olasılık Değeri	Karar
F testi	71.770	(26, 66)	0.000	Zaman ya da birim etki var
F_b	17.961	(3,89)	0.000	Birim etki var
F_z	45.919	(23,69)	0.003	Zaman etkisi var
LR testi	27.345	3	0.000	Zaman ya da birim etki var
LR_b	31.170	3	0.000	Birim etki var
LR_z	0.000	3	1.000	Zaman etkisi yok

Tablo 3: Birim ve/veya Zaman Etkilerinin Varlığı

Değişkenlerin birim kök analizi sonuçları incelendiğinde tüm değişkenlerin seviyede durağan oldukları görülmektedir. Çalışmada kullanılan zaman aralığının kısa olması nedeniyle sadece sabitli birim kök testleri uygulanmıştır. Çalışmada klasik Cobb-Douglas fonksiyonun uygunluğu birim ve zaman etkilerine bakılarak araştırılmıştır. Zaman ve birim etkilerinin var olup olmadığı sabit etkiler modeli için F testi ve tesadüfi etkiler modeli için ise LR testi uygulanarak araştırılmıştır. Sonuçlar Tablo 3’de sunulmuştur.

Tablodan da görüldüğü üzere, birim ve zaman etkilerinin standart hatalarının sıfıra eşit olduğunu söyleyen H_0 hipotezi reddedilirken; birim ve zaman etkilerin var olduğunu ifade eden H_1 hipotezi kabul edilmektedir. Dolayısıyla hem sabit etkiler hem de tesadüfi etkiler modelleri için birim etkilerin var olduğu, buna karşılık zaman etkilerinin olmadığı, dolayısıyla tek yönlü modelin tahmin edilmesi gerektiği anlaşılmaktadır. Birim etkisinin sabit mi yoksa tesadüfi olduğunun kararı için Hausman testi sonuçlarına bakıldığında, LR testinde zaman etkisinin olmadığı görülmektedir. Sabit etkili modelinin uygun olduğu görülmektedir.

Çalışmada yapılan Granger nedensellik analizi sonuçlarına göre GDP’nin istihdam düzeyi ve girişimcilik faaliyetleri üzerinde etkili olduğu ve istihdamından girişimcilik üzerinde etkili olduğu görülmüştür.

H ₀ Hipotezi	F-İstatistiği	Olasılık
GDP, EMP'nin Granger nedeni değildir.	3.01847	0.059
GDP, ENT'nin Granger nedeni değildir.	10.7694	0.000
EMP, ENT'nin Granger nedeni değildir.	18.871	0.000

Tablo 4: Granger Nedensellik Testi Sonuçları

Değişkenler	Katsayı	t-ist.	Prob.
SAV	0.329	1.66	0.09
EMP	0.941	1.93	0.05
ENT	2.578	3.47	0.00
Prob(F-statistic) : 0.025		Durbin-Watson stat: 1.896	

Tablo 5: EKK Analiz Sonuçları

Yapılan EKK test sonuçlarına göre geçiş ülkelerinde girişimcilik düzeyi ile ekonomik büyüme arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Çalışmada zaman etkisinin olmadığı ancak birim etkinin bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır. Elde edilen bu göstergelere dayanılarak yapılan EKK testi sonuçlarına göre girişimcilik (%1 önem düzeyinde), istihdam (%5 önem düzeyinde) ve tasarruflar (%10 önem düzeyinde) büyüme üzerinde etkili çıkmıştır. Söz konusu durum mevcut ülkelerdeki ekonomik ve siyasi sistemin bir sonucu olarak düşünülebilir. Söz konusu ülkelerdeki çoğu faaliyetin hala devletin tekelinde olması ve özel sektör yatırımlarına duyulan ihtiyaç böyle bir sonucun çıkmasında etkili olmuştur.

5 Sonuç

Girişimciliğin ekonomide yeniliklerin artması olanak sağlayarak ekonomik büyümeyi, verimliliği ve iş olanaklarını artırması başta gelişmekte olan ülkeler olmak üzere tüm ülkeler için önemlidir. Bu açıdan değerlendirildiğinde ekonomik büyümenin sağlanmasında emek ve sermaye birikimi ne kadar önemli ise girişimciliğin de önemi o kadar büyüktür. Çünkü bir ülkede girişimciliği düzeyi ne kadar yüksekse, yeni iş olanakları oluşturulması ve yeni teknik ve fikri gelişmelerin yaşanması daha olasıdır. Bu durum ise ülkelerin ekonomik büyüme performanslarını olumlu bir şekilde etkilemektedir. Yapılan analizlerde 23 geçiş ekonomisi ile Türkiye'de ekonomik büyümenin temel sürükleyici unsurunun emek ve sermayeden de daha fazla önemde, girişimcilik unsurunun olduğu tespiti yapılmıştır. Diğer bir ifadeyle bu ülkelerde girişimcilik düzeyindeki artışların ekonomik büyümeyi olumlu etkiliği görülmüştür. Diğer taraftan yapılan nedensellik sınamalarında girişimcilik unsuru ile ekonomik büyüme arasında çift yönlü nedensellik ilişkisinin varlığı tespit edilmiştir. Bu durum da özellikle piyasa ekonomisi kurallarını kurumsallaştırmaya çalışan geçiş ekonomilerinde girişimciliğin ekonomik gelişmeyi uyardığını ve benzer şekilde ekonomik gelişmişlik düzeyindeki artışların da girişimcilik iklimini iyileştirdiğinin ortaya koymaktadır. Dolayısıyla ekonomik açıdan hala çeşitli sıkıntılar yaşayan ve kamunun ekonomideki ağırlığını azaltmayı hedefleyen geçiş ülkeleri için girişimcilik faaliyetlerinin ve girişimcilerin desteklenmesi istikrarlı ekonomik büyümenin sağlanabilirliği açısından oldukça önemli ve gerekli bir unsur konumundadır.

Kaynakça

- Acs, Z., and C. Armington (2006), *Entrepreneurship, Agglomeration and US Regional Growth*, Cambridge, Cambridge University Press.
- Acs, Zoltan, David Audretsch, Pontus Braunerhjelm and Bo Carlsson (2006), "Growth and Entrepreneurship: An Empirical Assessment", Centre for Economic Policy Research Discussion Paper 5409, January, Available at www.cepr.org/pubs/dps/DP5409.asp
- Ağca V., S. Dünder ve O. Aydemir (2008), "Some Selected Determinants on Entrepreneurial Performance of Countries: An Empirical Study", First International Conference on Management and Economics, 28-29 March 2008.
- Aslan, Yasemin (2009), *Türkiye'de Büyüme-Odaklı ve Yenilikçi Bir Girişimcilik Politika Çerçevesi Geliştirme ve Politika Açıklarının Belirlenmesi*, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2009, Isparta.
- Audretsch, David B. and Max Keilbach (2005), "Entrepreneurship Capital and Regional Growth", *Annals of Regional Science*, 35, 457-469.
- Audretsch, David B. (2007), "Entrepreneurship Capital and Economic Growth", *Oxford Review of Economic Policy*, 23, 63-78.
- Autio, E., Y. P. Ho and P. K. Wong (2005), "Entrepreneurship, Innovation and Economic Growth: Evidence from GEM Data", *Small Business Economics*, 24, 335-350. <http://dx.doi.org/10.1007/s11187-005-2000-1>

- Camp, S. Michael (200), “The Innovation-Entrepreneurship NEXUS: A National Assessment of Entrepreneurship and Regional Economic Growth and Development”, Small Business Research Summary, Small Business Administration, Office of Advocacy No. 256, April.
- Carree, M. and A. Roy Thurik (1998), “Small Firms and Economic Growth In Europe”, Atlantic Economic Journal, 26 (2), 137-146.
- Henderson, J. (2006), “Understanding Rural Entrepreneurs at the County Level: Data Challenges”, Federal Reserve Bank of Kansas City-Omaha Branch, Working Paper, Oct 2006.
- Holtz-Eakin, D. and C. Kao (2003), “Entrepreneurship and Economic Growth: The Proof is in the Productivity”, Center for Policy Research, Syracuse University.
- Nickell, Stephen J. (1996), “Competition and Corporate Performance”, Journal of Political Economy, 104 (4), 724-746.
- Nickell, Stephen J., Daphne Nicolitsas and Neil Dryden (1997), “What Makes Firms Perform well?”, European Economic Review, 41, 783-796.
- Salgado-Banda, H. (2007), “Entrepreneurship and Economic Growth: An Empirical Analysis”, Journal of Developmental Entrepreneurship, 12 (1), 3-29.
- Van Stel, Andre, Martin Carree and Roy Thurik (2005), “The Effect of Entrepreneurial Activity on National Economic Growth”, Small Business Economics, 24, 311-321.